

Menneisyydestä, tulevaisuudesta ja ennustamisesta

Tieteelliset teoriat ja lait auttavat lisäävät ennustettavuutta. Niiden avulla voimme ennakoida tulevaisuutta, kunhan pystymme määrittelemään oikeat alkuoletukset. Ainakin perinteisen positivistisen käsityksen mukaan yhteiskuntatieteiden tehtävänä on hahmottaa yhteiskunnallisia säännönmukaisuuksia ja näin lisätä myös ennustettavuutta. Eri yhteiskuntatieteissä on tutkittu inhimillisen toiminnan säännönmukaisuuksia hyvinkin eri näkökulmasta. Erityisesti sosiologit ovat perinteisesti nähneet ennustettavuuden taustalla tietyt säännöt, normit, instituutiot ja muut rakenteet. Poliitiikan tutkijatkin käyttävät omalta osaltaan näitä ”sosiologisia” teorioita tutkiessaan ja ennakoideaan esimerkiksi äänioikeutettujen toimintaa vaalien aikana.

Taloustieteilijät pyrkivät taas ennustaviin malleihin yksilörationaalisuusolettamuksesta käsin. Yksilörationaalisuuteen perustuva vuorovaikutus voi olla ennustettavaa, jos toimijat pyrkivät maksimoimaan jotakin samaa, objektiivisesti määriteltävää päämäärää. Poliitiikan tutkimuksen alalta mainittakoon esimerkkinä puolueiden ja ehdokkaiden toiminnassa esiintyvät säännönmukaisuudet kilpailtaessa vaikutusvallasta vaaleissa. Duvergerin laki osoittaa puolestaan, että myös äänestäjien toimintaa voidaan toisinaan ennakoida muidenkin kuin ”sosiologisten” teorioiden avulla. Duvergerin lain psykologinen tulkinta perustuu siihen, että enemmistövaalijärjestelmä kannustaa strategiseen äänestämiseen. Toisin sanoen, strategisesti toimivat äänestäjät keskittävät äänensä niille ehdokkaille ja puolueille, joita pidetään vaalipiirissään ”varteenotettavia”. Tämä puolestaan selittää osaltaan sitä, miksi enemmistövaalijärjestelmien maissa on yleensä kahden dominoivan puolueen järjestelmä.

Yhteiskunnallisten ennusteiden tekeminen on erityisen haasteellista. Yhteiskunnat ovat hyvin monimutkaisia, moninaisten keskinäisriippuvuuksien leimaamia ja lisäksi muuttuvia järjestelmiä. Lisäksi yhteiskunnalliset ennusteet voivat olla refleksiivisiä. Toisin sanoen, yhteiskunnalliset ennusteet voivat vaikuttaa juuri ennustettuun toimintaan. Yhteiskunnalliset ennusteet voivat siis olla itseään vahvistavia tai kumoavia profetioita. Julkiseen keskusteluun osallistuvat tutkijat omalta osaltaan tuottavat näitä profetioita. Otettakoon esimerkiksi politiikan tutkija, joka ennen nykyisten, kaksivaiheisten presidentinvaalien ensimmäistä kierrosta arvioi ehdokkaiden ”varteenotettavuutta”, toisin sanoen heidän mahdollisuuksiaan päästä toiselle kierrokselle. Tämä tutkija tulee lausuneeksi itseänsä mahdollisesti toteuttavan ennusteen.

Normatiivisessa politiikan teoriassa on perinteisesti keskusteltu hallitsemisen instituutioiden paremmuudesta ja niiden oikeutuksesta. Normatiivisten ihanteiden ohella poliittisia instituutioita koskevaa teoreettista keskustelua ohjaavat tietyt ihmisten toiminta – tai perinteisemmin ”ihmisluontoa” – koskevat teoriat ja ennusteet. Näin ollen politiikan teoriassakin tehdään olettamuksia ihmisten toiminnasta. Esimerkiksi Hobbes puolusti

vahvaa valtiovaltaa nojautuen siihen olettamukseen, että ilman tätä ihmiset muodostuvat turvallisuushaksi toinen toisilleen heidän taistellessaan niukoista resursseista. Hobbesin kokemukset Englannin sisällissodasta heijastuivat hänen pessimistisissä näkemyksissään ihmisestä. Käsitys muuttumattomasta ”ihmisluonnosta” ei ehkä vastaa nyky-yhteiskuntatieteilijän käsityksiä. Nämä lähtevät siitä, että myös olosuhteet, niin luonnolliset kuin yhteiskunnallisetkin, vaikuttavat paljolti siihen, miten ihminen toimii. Poliitiikan tutkimuksen erityisenä haasteena onkin pystyä yhdistämään ihmisten toimintaa koskeva yhteiskuntatieteellinen tutkimus mielekkäästi siihen normatiivisen politiikan teorian perinteeseen, jota Hobbes ja muut klassikot edustavat.

Heikki Patomäki kysyy ajatuksia herättävässä keskustelupuheenvuorossaan miten maailmanpolitiikan tutkimus voisi olla myös tulevaisuuden tutkimusta – siis muussakin kuin säännönmukaisuuksia kartoittavassa mielessä. Patomäen katsauksessa tulee esille ajankohtainen syy, miksi politiikan tutkimuksen tulisi suuntautua tulevaisuuteen. Ihmisten toiminnalla on entistä suuremmat vaikutukset heidän elinympäristöönsä, ja samalla koko ihmiskunta on kietoutunut monimutkaisten keskinäisriippuvuuksien verkkoon. Tietoisuuden tästä luulisi kannustavan politiikan tutkijoitakin tarkastelemaan entistä systemaatisemmin niitä tapoja, joilla ihmiskunta muokkaa tulevaisuuttaan.

Tässä lehdessä muistetaan kahta suomalaisen politiikan tutkimuksen merkkihahmoa, jotka viime vuoden aikana ovat poistuneet keskuudestamme. Muistokirjoitukset kertovat paljon sekä henkilöistä itsestään että suomalaisen politiikan tutkimuksen ja yhteiskunnankin menneisyydestä. Professori Lolo Krusius-Ahrenberg oli ensimmäinen valtio-opin professorin virkaan nimitetty nainen Suomessa ja koko Pohjolassa. Hän vaikutti erityisesti suomalaisen politiikan tutkimuksen kansainvälistymiseen. Professori Jan-Magnus Janssonin pitkä elämänura oli poikkeuksellisen monipuolinen. Poliitiikan tutkimuksen lisäksi hän toimi myös kansanedustajana, ministerinä ja päätoimittajana.

Lehden artikkelit edustavat politiikan tutkimuksen erilaisia lähestymistapoja – ja samalla erilaisia tapoja jäsentää menneisyyden ja tulevaisuuden suhdetta. Åsa Bengtssonin artikkelissa testataan toisaalta sosiaaliseen kontekstiin perustuvia ja toisaalta yksilörationaalisuuteen perustuvia äänestysosallistumista koskevia malleja. Bengtssonin mukaan sosiaalisen kontekstiin perustuvat mallit ennustavat suomalaisten äänestysosallistumista yksilörationaalisia malleja paremmin. Kim Strandbergin artikkelissa tarkastellaan, ketkä oikeastaan osallistuvat puolueiden verkkodemokratiafoorumeille: mobilisoiko verkko uusia ihmisiä, vai osallistuvatko niihin jo ennestään poliittisesti aktiiviset. Näin Strandbergin artikkeli omalta osaltaan vastaa kysymykseen, muuttavatko uudet viestintäteknologiat poliittisen toiminnan muotoja. Risto Wallin tarkastelee YK:n peruskirjan laatimista sekä YK:n organisaation käsitehistoriallista taustaa. Wallin vertailee myös YK:n ja Kansainliiton perustamisen historiaa. Wallinin artikkelista käy hyvin ilmi se, miten uudet instituutiot luodaan menneisyyden kokemuksen pohjalta tulevaisuutta silmällä pitäen.